

A nők feladata a Székelyföldön.

A kongresszus alkalmával előadta:

Geőcze Sarolta.

Mélyen tisztelt Hallgatóim!

Mikor nagybeteg van a háznál, ágyához gyűl az egész család, aggódva lesik lélekzetvétele s összehívják az orvosokat, a kik tanácsot tartanak felette, megállapítják a bajt és elrendelik az orvosságot. De az ápolás azután a nőkre marad, a kik gyöngéd kézzel simogatják a beteg homlokát és egyengetik fejealját.

A magyar nemzetnek is nagybetege van: a székelység. Vérmergezés dul ereiben, láz sorvasztja erejét és baját súlyosbitja a nyomor, a mely szülőoka is volt. A nemzet betegéhez gyűltünk össze mi is a haza minden részéből; nem a léha kíváncsiság hozott ide, hanem a szeretet: aggódva lessük érverését, aggódva fürkészszük bajának okait, hogy az orvoslást megtaláljuk. E kongresszuson az orvosok megvizsgálták a beteget, megállapították a bajt s elrendelték az orvosságot. De az ápolás itt is a gyöngéd női kézre vár; mert a férfiész munkája fogatos csak úgy lehet, ha a női sziv is segíti munkájában.

Hogy miben állhat ez a segítség, azt próbálom megvizsgálni.

Ehhez kérem szives türelmüket. *(Halljuk!)*

*

Előbb egy kitérés.

Pár év előtt Svájcot jártam, a glecserek csodálatosan szép országát, mely természeti szépségekben oly gazdag, de a kenyeret oly szűken adja. S e glecserek, e vad sziklák között, a keskeny völgyekben mégis boldog, virágzó nép él a műveltség bámulatos fokán. Önkénytelenül az a kérdés támadt bennem: mi viragoztatta fel e népet zordon hazájában. A válasz, a melyet a történelem és az élet adott rá, ugyanaz volt: a tiszta erkölcs és a szorgalom.

Majd a római Colosseum tövében jártam és a forum romjai

közt bolyongva, újra fölvetődött előttem a kérdés: mi döntötte meg a világ leghatalmasabb birodalmát? S a válasz, a melyet a történelem adott, ugyanaz volt: nem a népvándorlás vihara, hanem az őrlő szű, mely elkorhasztotta, az erkölcsi romlottság.

Ezek az emlékek elevenedtek meg lelkemben azon a felejthetetlen kedves uton, melyet a Székelyföld szívében tettünk, bejárva egy darab olyan gyönyörű földet, a melyért megirigyelhetne bennünket az egész világ; láttuk ott a derék, értelmes székely népet takaros falvaiban; gyönyörködve láttuk szorgalmas két keze munkájának gyümölcsét. Páratlanul szives vendégszeretet, muzsikaszó várt mindenütt. Még az ég is jókedvében volt s verőfényvel árasztotta el a felséges tájakat, a merre utunk vitt.

Mégis, e verőfényes képre sötét árnyék borult; mégis, e vidám zeneszót fájdalmas jajszó zavarta meg. A szép kis székely házakban nyomor tanyáz és vész ki belőlük a szorgalom és az erény. A szorgalmas székely kéz nem itthon dolgozik — 100,000 székely kéz dolgozik idegenben. A székely ház szép virága nem itthon virot; liliumát idegen földön sárba tapossák — 10,000 székely lány él túl a határon; 10,000 hulló csillag!

A kongresszus határozati javaslatai közt alig volt olyan, a mely a székely nép erkölcsi sülyedtségét ne említette volna. A hol a szegényt ily nyíltan bevallják, ott a baj kicsiny nem lehet. Ettől a bajtól félttem én a székely népet, mert az lesz az az őrlő szű, a mely meg fogja rágni életfáját, hogy azután könnyű játéka legyen a nemzetiségi viharoknak. A közigazdák ám vizsgálják a gazdasági bajokat; engem, mert nő vagyok, az erkölcsi veszedelem aggaszt, a mely veszedelme a családi életnek és elpusztítja az életerőt.

A bűn szülője itt is a nyomor.

Itthon sovány puliszka; túl e hegyeken pedig bőséges eledel. Itt 10—20—30 frt meg egy pár csizma az évi szegődség; ott 15 frt a havi bér. A selyemruha pedig csábit és sutba kerül a rokolya s a rokolyával sutba kerül az erény; 100—200 frttal jóvá van téve minden; 100—200 frttal a szegény székely nagyot lendít magán; 100—200 frtért a legény beköti a selyemruhás lány fejét. S ki gondol arra, hogy a székely rokolyával oda a székely becsület? — így esik, hogy az anya 14 éves gyermekét már maga unszolja a mészárszékre.

Róma akkor dőlt meg, mikor a római anyák megromlottak.

A székely népre vajjon mi vár?

Meg kell ujtani a székelységet nemcsak gazdaságilag, hanem erkölcsében is, hogy felvirágozhassék, mint a kis Svájc s ne jusson a nagy Róma sorsára.

Tudom, hogy majdnem lehetetlennek látszik, a mit kívánok; és mégis meg kell próbálni. Nem lehet engedni, hogy ez a nép, mely egykor a magyarságnak disze, büszkesége, védő őrszeme, erős kardja volt, továbbra is maga ássa sirját magának. Tudom, hogy a métely elharapódzott mindenfelé; tudom, hogy átjárta az egész népet és kiölte belőle a régi székely becsületet, elfásítva a tömeget s elcsüggesztve a jobbakat. Mindegy. A gyógyítást, az erkölcsi megújítást el kell kezdeni mindenütt, a Székelyföld minden zugában, minden apró eszközzel, a mi jónak mutatkozik — életkérdés az a székely fajra. A gazdasági talpraállítás is azért fontos, mert az erkölcsi megújulásnak feltétele. S a mentéshez hozzá kell fogni mindjárt; nem holnap, de ma; mert itt minden halogatás veszedelem.

Ezt a munkát pedig nem végezheti sem az állam, sem a törvényhozás, — az legfeljebb gátat szabhat a baj továbbterjedésének. *Azt nem végezheti más, mint maga a társadalom,* szövetkezve az egyházzal és iskolával s az erkölcsi fejlődés egyéb tényezőivel.

A kongresszusi javaslatok a teendőket csaknem kimerítették; egy tényezőről azonban megfeledkeztek: s ez *a nő*. Ne kicsinyeljük ezt a tényezőt, mert legtöbbet ép ez tehet. Vagy nézzük végig a művelt országok fejlődését: a melyek erkölcsileg s műveltség dolgában a legmagasabb fokra jutottak — Anglia, Németország, az amerikai Unió, a kis Svájc s Finnország és Norvégia — az erkölcsi kultúra mezején mindenütt első sorban dolgozik a nő; s a hol a nő a társadalom nemes munkájából ki van zárva — mint Keleten — ott a sülyedés bizonyos. Elég itt a határszálon tul pillantanunk. Még az erkölcsi megújulást is ők indítják meg, mint legújabbán Franciaországban.

A mi természetes is. Mert a nőt nem esze, nem becsvágya vezeti, hanem szive; az ő világa, a melyben egyedül leli fel boldogságát, a család s így ösztönszerűleg megérez mindent, a mi azt veszélyezteti s természetes ösztönével védekezik ellene és a szeretet leleményességével igyekszik azt megoltalmazni.

Nemes, szép feladat vár a Székelyföld nőire. Érdemes arra, hogy szívük, lelkük minden melegét tegyék belé.

A Székely Társaságok szép, okos czélt tűztek maguk elé; de csak félkézzel dolgoznak, míg a Székelyföld művelt nőit munkájukban segítőtársul meg nem nyerik. A társadalom egybeforrasztása csak nekik sikerülhet; a pártoskodás ütötte sebeket az ő kezük kötözgetheti be; az ő gyöngéd, tapintatos kezük simitgathatja el az ellentéteket a társas életben; a kasztokra tagolt társadalmat ők egyesíthetik. Nekik semmi sem lehetetlen. A francia példabeszéd azt tartja: *Ce que femme veut, Dieu le veut* — amit az asszony akar, Isten is akarja. És igaza van.

S a magyar nő tud tenni, ha akar.

Az abszolútizmus éveiben, mikor a politikai élet el volt fojtva, ők teremtették meg azt a nemes tartalommal teljes társadalmi életet, mely ápolója lett a nemzeti öntudatnak, a nemzeti irodalomnak és művészetnek és minden hazafias szent törekvésnek.

Bodrogközön csak nemrégiben a szociálista lázongás ütötte társadalmi sebeket a Nőegylet kötözi be, tullépve a szokásos nőegyleti sablonon, mely a szegényeknek való alamizsna- és ruhaosztásban merül ki, ők a társadalmi bajt gyökerében igyekeznek gyógyítani: kiemelni a népet tudatlanságából s gyámoltalanságából, háziiparfejlesztés által kenyeret adni kezébe s bizalmát megnyerve, gyámolítani mindennemű bajában.*) Ragyogó fővárosunkban, hol a világvárosi emelkedés korán megtermette a világvárosok mocsártenyészetét és erkölcsi nyomorát, a Lorántffy Zsuzsánna-Egyesület**) dolgozik lankadatlan kitartással és meglepő eredménynyel a legalsó néprétegek erkölcsi emelésén. A kezdet itt is kicsiny volt, mint a bibliai mustármag. Néhány lelkes nő és férfi kezdte meg a szegény gyermekek vasárnapi oktatását és a csütörtöki tanítást a barakkokban, a hol az erkölcsi és anyagi nyomorban sanyalódóknak gyámolítói és fölemelői lettek; sőt leszálltak oda is, az erkölcsi élet legmélyebb régióiba, a társadalom kiközösítettjei közé: az egyesületnek egyik tisztalelkű nőtagja a gyűjtőfogházbeli nőket látogatja s e vigasztalan sötétségben terjesztgeti a hit vilá-

*) Ez a nőegyesület 1898-ban alakult gróf Mailáth Józsefné és özv. báró Sennyey Pálné felhívására; azóta kitaróan dolgozik: iskolákat látogat és segít; a falvakban a szegényeket látogatja s nekik élelmiszert és ruhaneműt oszt, melyet a nőegyleti tagok felügyelete alatt jobbadán maguk a falusi asszonyok, lányok készítenek; háziipari tanfolyamokat szervez s a készített czikkek értékesítését intézi; a vidék szegény betegeit segíti s kórházban helyezi el. De a mi fő: sikerült közös munkára egyesítnie a vidék egész társadalmát.

**) Elnöke Szilássy Aladárné, titkára Dessewffy Emma.

gosságát s ébresztgeti az emberi jobb érzést. Ma már az egyesület megerősödött; nem csupán néhány száz gyermeket és cseledelet részesít oktatásban, nem csupán igen sok szegényt és beteget segítségben és erkölcsi oltalomban, hanem megnyerte művének a művelt fiatalságot, a melyben fel bírta ébresztetni a hitélet ápolása mellett a nemesebb kötelességérzetet a reá váró társadalmi feladatok iránt. Hogy egyes lelkes nők kitartása mily eredményt vivhat ki, arra épp Erdély szolgált példát: Gyarmathy Zsigáné a kalotaszegi varrottas elterjesztésével Kalotaszeg leányainak nem csupán kenyeret ad kezükbe, hanem a becsületes kereset biztosításával az erkölcsi zülléstől is megóvjá őket. A Rongyosegyletek pedig Székelyföldszerzte enyhítve a nyomort, gyógyítgatják a társadalom sebeit. A nagyenyedi nőegylet is, öntudatlanul bár, okos, józan szociálpolitikát üz, mikor a szegény iskolásgyermeket ruházza s a jó tanulókat jutalmazza és valamennyinek karácsonyfát áliít. Ha a viszonyokat jobban ismerném, kétségkívül találnék más ilyenmü kezdeteket is.

Mindez azonban nem elég.

Az izoláltan működő erők nagy munkát végezni nem képesek. Egyesíteni kell azokat, hogy támogathassák egymást. Tömörülni kell. Egységes szervezetre van szükség s szervezett, tervszerű munkálkodásra, melyben egyik vidék támogassa a másikat.

Az erdélyrészi magyar nőknek épp úgy össze kell tartaniok, mint a hogy összetartanak a szászok s románok, a kik fajuk minden mozgalmában tevékeny részt vesznek.

Keretül a *Székely Társaságok* kínálkoznak, melyeknek kötött marsrutájuk nem lévén, legjobban simulhatnak a helyi szükséglethez. De szükséges lenne egy *központ*, melyben az egyes vidékek képviselve lennének. Itt a svájcz *Gemeinnützige Frauenvereine* lebeg előttem, mely behálózza az országot s egységes vezetés alatt állva, működik mindenfelé, máig igen sok közhasznú dolgot valósított meg és a társadalmi működésnek egyik kimagasló tényezője.

Az egyes vidékeken lehet is, kell is alkalmazkodni a helyi viszonyokhoz; de a központ azért szükséges, mert a munkát az egész vonalon az indíthatja meg, az irányozhatja, másrészt a háziipar föllendítéséhez szükséges anyagokat s mintákat is olcsóbban azt szerezheti be, valamint hogy az eladást is az közvetítheti.

Az a központ létesítésénél a kapcsolatot a már meglévő szervezetekkel, minők a Marosvásárhelyi Iparkamara s a Székelyföldi Iparmúzeum. Mert mind e szervezetek jobban dolgozhatnak női segítséggel. Az Iparmúzeumnak, mely ma csak tengődik, az anyag- és mintagyűjtésben a vidéki művelt nők segíthetnének; az Iparkamarát pedig az által segítenék, hogy vidéken a háziiparfejlesztést ők irányoznák, részleteiben ők ellenőriznék, mint a Hétfalusi csángó asszonyok szötteményeit a brassói Csorba Samu neje. A művelt nők, kiknek Izlésük fejlettebb, a kik divatlapokat járatnak s a tiszta stilű kézimunkát meg tudják becsülni, a központból nyert utbaigazítás szerint oktatgathatnák, igazgathatnák a falusi munkásnőket, hogy az előállított czikk rendesebben dolgozott, izlésesebb, finomabb, tisztább stilű s így kelendőbb legyen. Egyes okos, jó urinők biztatása lendületet adhat a háziiparnak; nem kell ahhoz nagy befektetés, csak egy kis okos jóság. A komárommegyei Hetényben a református papné saját lakásába gyűjtötte a téli estéken a mesterkélő parasztleányokat, hogy ne a maguk lámpáját égessék, ismerősei közt pedig munkát szerzett nekik; s ez által lassankint föllevenítette s újra fel is virágoztatta a vidéknek ősi, már-már feledésbe ment háziiparát.

De már az mindenesetre szükséges és czélszerű lenne, hogy az anyagbeszerzés és értékesítés együttesen, szövetkezeti uton történjék. Mint a szalmafonó asszonyok szövetkezete teszi Firenze vidékén, a hol az ősi szalmafonóipar s vele 80.000 ember a divat szeszélye következtében, mely a hánckalapot kapta fel, már-már végpusztulásnak indult; ekkor néhány jólelkű ember a munkásokat szövetkezetbe egyesítette, mi által a gyártás sokkal olcsóbb lett; a világpiacz szemmeltartásával s az okosan szervezett értékesítéssel pedig elérték azt, hogy csakis kelendő árut készítenek; így az ősi ipar s vele az egész vidék újra felvirágozott.

Ez kell a Székelyföldön is első sorban; mert az természetes, hogy előbb a baj szülőökát, a nyomort, kell enyhíteni; az erkölcsi orvoslásra gondolni csak azután lehet. *Mig a nép itthon tisztességes, élhető keresetet nem kap, addig a Romániába özönlést megátolni nem lehet.* Ezzel legyünk tisztában.

A nép *anyagi* helyzetének javítására valók volnának a földmives és háztartási ismétlő-iskolák, melyeknek felállítása tul a Királyhágón már megindult; esetleg a háziipari és varró-tanfolyamok is. A művelt nők mindezeknél érvényesíthetnék egyrészt gazdasági

tapasztalataikat, másrészt jóízlésüket; erkölcsi támogatásuk pedig ezen iskoláknak csak hasznára válna.

Még a fürdők föllendítésében is lehet részük a művelt nőknek. Mert hiszen a női szem látja meg legjobban azokat az apró hiányokat, melyek fürdőinket ma még többé-kevésbé kényelmetlenké, nem-vonzókká teszik, s a női lelemény találja ki legkönnyebben a segítség módját. És én azt hiszem, ha mindkettőt női tapintattal és női gyöngédséggel adják elő, nincs az a fürdőtulajdonos a világon, a ki az ily jóakaratu figyelmeztetést szívesen ne venné s ne követné. Csekély fáradsággal s egy kis jóízléssel apródonkint nyugatiasan lakályossá s otthoniassá lehetne varázsolni ma még jobbadán rideg s hiányosan fölszerelt fürdőinket.

A nép *erkölcsi* emelésére — az egyházakkal egyetértve — szintén a nők tehetnének legtöbbet, nemesítő befolyásukat a mindennapi élet minden egyes, bármily aprólékos mozzanatánál éreztetve. Ne kicsinyelje az ily parányi hatásokat senki. Esőcsepp is kivájja a követ. S higgyék el nekem: a ki nem gőgös lenézéssel, hanem jóakarattal és segítőleg közeledik a néphez, van arra erkölcsi befolyása; mert a nép olyan, mint a gyermek — megérzi, hogy ki szereti. S ha a székelység szégyenfoltját egyszerre letörölni nem is lehet, van annak módja, hogy a viszonyok lassankint javuljanak.

Hogyan?

Mig mi e kongresszuson az orvoslás módjáról tanakodunk, a hegyeken tulról megható szózat hallatszik: a sziv szava.

Egy levél érkezett a kongresszus elnökségéhez, túl a hegyekről, kelet Párisából; a hol a Székelyföld virágait porba tiporják; a hol az a 10,000 hulló csillag hulladozik. Egy levél, gyermekes vonásokkalrva, tele helyesirási hibával, itt-ott dagályos is; mégse olvastam én annál soha szebbet, mert e töredezett sorokból az igaz, romlatlan magyar sziv szól hozzám. Engedjék meg, hogy felolvassam:

„Mélyen tisztelt Székely kongresszus!

Mikor a székely haza szívébe e kies fürdőhelyen a haza keleti védbástyája a székelység védelmére tömörült nemes gondolkodás kibontotta lobogó zászlóját; engedjék meg nekem a külhonban született s ott élő székely honleánynak, hogy üdvözöljem a legdicsőbb eszme dicső harczosait. Üdvözöljem a külhonban élő magyar nők nevében, kik ott túl a határon, Románia fővárosába, mint olyanok kik a székely földről szakadtak ki, egyesültek e címek alatt:

*A bukaresti magyar katolikus nők egylete,
A bukaresti magyar protestáns nők egylete,*

hogy családjaikban és a társadalomban őrsei legyenek a vallás és a távol levő édes *haza* igaz szeretetének. őrsei legyenek a család és a társadalomban egyaránt.

Hogy a szülőháza szeretete él a bukaresti magyarok szívében, annak tanujele már az is, hogy az idegenbe egymást gyámolító jótékonycélú egyesületekbe sietnek tömörülni, hogy egymáson segíthessenek, hogy ünnepélyeiken éleszszék a távoli szent *haza* szeretetének igaz, lángoló tüzet.

Hogy többet nem tehetnek ott túl a határon sem férfi-, sem nőegyesületek, annak oka nem az ott élők akarathiánya; hanem a *hazai részvétlenség, szeretetlenség*, a kivándoroltakat, a bent szülötteket semmibe sem vevő rideg közönyösség ezt pedig megtörni a Keletre szakadt hontalanoknak, a nyugodtan maradt felvilágosult szellemü testvérekkel szembe nem áll hatalmukban. Ezt megtörni, a nagyérdemü *Kongresszus* határozata tehetné talán, olyformán, ha időnkint meglátogatnának ott az idegenben s akkor a künn élőket nem a mulatóhelyek kiszolgáló cselédjei után, hanem *társulati* helyiségeiben, *templomi összejöveteleiken s családi körökben* sietnének megismerni, nem a konzulátusaink hivatalnokaitól kérnének felvilágosítást, kik sem minket, sem társadalmi életünket nem ismerik, hanem a néppel élő és érző mindkét vallásfelekezeti hivatalnokaitól s akkor sem egyik, sem a más kikerülésével, hogy mentve legyenek az egyoldaluságtól, hanem mindeniktől egyen-egyen társadalmi magasztos szent missziójuknak megfelelőleg.

Ha ily irányban siettek volna megismerni, akkor ma már nem kellene tán aggódni a keleti leánykereskedés ügyével s a székely leányok Romániába irányuló kivándorlását törvénnyel korlátozni; — nem, mert akkor ma már virágoznék Bukarestben *egy cseléd-lányvédő-egyesület az ottani nők egyesületének védelme alatt*, ha pedig volna, akkor nem kellene aggódni a kenyér után jövők erkölcsé felett s nyugodt lehetne a társadalom, nyugodt a szülő, ha tudná, hogy leánya ez erkölcsi két nőegylet védőszárnyai alatt áll. E cél megvalósítását is kitűzték célul az ott élő magyar nők, de hogy céljukat ériék, arra vagy igen hosszú idő kell, — vagy pedig gyámolító segély.

Mélyen tisztelt Kongresszus! A magyar *haza* szívjósága

évenként százezreket áldoz a jótékonyság terén oly célra, mely nem hoz gyümölcsöt, vajjon nem juttathatnának-e csak morzsányit azoknak a törvény szigora daczára is Romániába özönlő *székely leányok erkölcsé megmentésére, kik visszajöve, hivatva vannak a székely nemzet anyái lenni?*

A székelység megmentőitől függ az eszme megvalósítása, csak lelkesítő, intő szó kell az ott élő *Magyar nők* táborának s ők elég erősek lesznek arra, hogy leányaiknak anyáik helyett védő anyalaik legyenek. Ha a kivándorlási kérdésnek ez a legveszedelmesebb pontja, azt megtörni segítsék, azokat a nőket, kik ott a távolban ez idő szerint 800 taggal sorompóba állottak a szolgálatra jövő leányok és a székely nemzet becsülete védelmezésére.

Midőn egyleteink ily irányu törekvéseiben röviden ismertetem e helyen a tisztelt Kongresszussal testben távol, de szívvvel s lélekben jelenlevő, külföldön élő társnőim nevében a szív melegével üdvözlöm, akkor biztosítom arról, hogy sóhajunk naponkint égbe száll: kérve a mindenható jó Istent, hogy adjon magasztos szent kegyelmet a székely nép megmentésére irányuló lelkes és nemes munkálkodásra.

Éljenek a székely nemzet lelkes harcosai!!!

1902. augusztus 28.”

Megilletődve olvasom e sorokat. És felemelkedik az én csüggedt lelkem.

A Székelyföld virágjait nem fogják idegen földön porba tiporni; lesz nekik ott hű ápolójuk; és az a 10,000 hulló csillag nem fog lehullni; megváltja valamennyit az az egy, a melynek fénye e levélből ragyog felénk: a szeretet csillaga.

Ez a levél megmondja, mit kell tennünk. Ez az egyszerű asszony*) fején találta a szeget. A Bukarestbe kivándorolt székely leányokat a bukaresti magyar nők erkölcsi oltalma alá kell helyezni. Erre meg kell adni azoknak az anyagi módot.

De nem elég, ha csupán odakint oltalmazzuk őket. Az oltalomra, sajnos, itthon is rászorulnak. Tudjuk, pár évvel ezelőtt megindult egy mozgalom a székely leányok kivándorlásának megállítására; a fővárosba s vidéki nagyobb városokba igyekeztek

*) Azóta megtudtam, hogy e levél írója nem asszony, hanem egy kedves, szerény fiatal leány, kinek leányos féltékenységét csak igaz, mély fajszeretete győzte le. Jól esik nevét leírom: Meskó Gizella, egy bukaresti magyar kereskedő leánya.

őket terelni s tényleg, a helyszerzőkhöz igen sok székely leány kopogtatott be. Ám ez a levezető csatorna nem vált be. Nagyobb városaink mindegyike egy-egy kis Bukarestnek bizonyult. Itt tehát baj van, a melyen segíteni kell. A városokba jövő tapasztalatlan leányokat nem lehet a helyszerzőknek kiszolgáltatni, kik igen gyakran más, megnevezhetetlen üzletet is folytatnak. Münchenben a nőegylet szervezett egy ugynevezett *Bahnhofcomission*t, melynek tagjai — előkelő uri nők — felváltva járnak ki a pályaudvarokba; ott az érkező vonatokat szemmeltartják s a leszálló falusi leányokat megszólítják s oltalmuk alá veszik, nehogy azok kezébe kerüljenek, a kik szintén készek a leszálló falusi leányokat oltalmuk alá venni ... Ilyesmire lenne szükség nálunk is.

De baj az is, hogy a székely leányok a háztartási munkákban teljesen járatlanok; a mi, előbbi életmódjuk mellett, természetes is, — a puliszkakavarás mellett nem tanulnak meg sütni, főzni; a szöttes rokolyán nem tanulnak meg mosni-vasalni. Tehát uri házhoz nem fogadják őket; többnyire vendéglőkbe, korcsmákba kerülnek szolgálókul. Hogy aztán innen az ut hová visz, azt könnyű kitalálni.

Ha tehát nekik itthon tisztességes szolgálatot akarunk biztosítani, okvetetlen gondoskodnunk kell oktatásukról nagyobb városainkban; a nőegyletek felügyelete alatt szervezendő elhelyező-intézetek, ha cselédiskolával kapcsolják őket össze, melyben a legszükségesebb házimunkákra kitanítják őket, egyszersmind erkölcsileg is meg fogják őket oltalmazni. Erre nézve az angol előkelő nők adnak példát, kik a londoni cselédotthonokban a cselédeket maguk oktatják mindenféle házimunkára, vasárnaponként bibliára és zsoltárra; ilyenkor téával szolgálják ki őket s elbeszélgetnek, eltréfálnak velük. Az elszegődött cselédleányt pedig új helyén meglátogatják*) s állandóan erkölcsi oltalomban részesítik. A fővárosban a Mártha-Egyesület s a Lorántffy Zsuzsánna-Egyesület már megindult ezen az uton. Kivánatos, hogy többi nőegyleteink is kövessék őket.

Mélyen tisztelt hallgatóim! Nem akarok szives türelmükkel visszaélni. Ugyis csak rá akartam mutatni arra a nemes munkakörre s a feladatra, mely a Székelyföld művelt női előtt áll. Ha

*) Jellemző az angol felfogásra az elnevezés is: a cseléd az ily hölgyet *Lady-Friendjének* (urihölgy barátójának) nevezi s e czímet nem röstelli Devonshire herceg felesége sem.

szeretik szülőföldjüket, el fogják vállalni, mert életkérdés az a székelysége nézve.

Valaha régen a Kőmives Kelemenné gyöngé testét keverték a mészbe, hogy a férfikarrakta Dévavára álljon. A mai kor szelidebb. Vér helyett csak szivet, egy kis munkás szeretetet s egy kis okos jószágot kíván. Én azt hiszem, a *Bornemissza Annák földjén* még egyik sem vezett ki s a Királyhágón innen is fog akadni magyar asszony, a ki azt a kormánypálczát, mely nem két órára, hanem mindörökre adatott a gyöngéd, okos női kézbe, a mai viszonyoknak megfelelően is fogja tudni forgatni, mikor a töröknél nagyobb veszedelem: a belső romlás fenyegeti az erdélyi magyarság ez ősi, nemes ágát. És akkor a Székelyföld boldogulni fog, mint a kis Svájc és nem kerül a nagy Róma sorsára. (*Hosszantartó, zajos éljenzés.*)